

Güneyin fədaisi, Quzeyin sevdalısı...

Xalq tərəfindən "əsrimizin yaşayış Dədə Qorqudu", "hər iki tayın müdrik aqsaqqalı", "əsrin azərbaycanlısı", "dövrümüzün Prometeyi" və bu kimi fərqli titullarla tanınan görkəmli cərrah, türkoloq alim Cavad Heyətin ömrə səhifəsi 24 may 1925-ci il Təbrizin mədəni-ictimai mənzərəsində özünəməxsus yeri olan, soy-kökü ilə seçilən ailələrdən birində açılmışdı. Atası alim, mütefəkkir ruhani Mirzə Əli Heyət İran tarixində dərin izlər qoymuş Məşrutə inqilabının fəallarından biri olmaqla yanaşı, həm də ölkənin ədliyyə sistemini yaratmışdır. Anası isə məşhur din xadimi Hacı Mirzə Məhəmməd Müctəhid Təbrizinin qızı idi. Əli Heyətin maarifçilik yolu onu Necəf, Qahire və İstanbul kimi Şərəf elminin böyük mərkəzlərinə aparmış, aldığı təhsil və elmi axtarışlar dövlət idarəciliyində yerini daha da möhkəmləndirmişdi. Əli Heyət 30 ilə yaxın müddətde İran ədliyyəsində çalışmış, müxtəlif dövrlərdə Baş prokuror, ədliyyə naziri kimi mühüm vəzifələrde çalışmışdır.

Birinci Dünya müharibəsinin ən qarınlıq dönenlərində, 1918-ci ildə Osmanlı dövləti ilə birgə "İttihadi-islam" adlı cəmiyyətin teməlini qoymuş və qurumun İran qanadına rehbərlik etmişdi. 1919-cu ildə Naxçıvan əhalisi erməni hücumlarının caynağında çırpinarken, məhz bu cəmiyyətin vasitəsilə bölge fəlakətdən qurtulmuşdu. Əli Heyət həm də öz övladının, Cavadın ilk müəllimi, yol göstərən idi. Cavad Heyət türkçülük şururun ilk işini məhz atasının sözləri ilə tapmış, xalqına, köküne, diline və mədəniyyətinə olan məhəbbətini usaq yaşlarından atasının timsalında mənimseməmişdi. Əli Heyətin peşə fealiyyəti ilə bağlı şəhərdən-şəhərə köçmək Cavadın da təhsil yolunu fərqli rənglərə boyamışdı. O, orta və lisey təhsilini Həmədan, Təbriz və Tehran kimi şəhərlərdə almış, sonradan Tehran Universitetinin tibb fakültəsinə daxil olaraq ali təhsilini davam etdirmiş, sonra isə elmi axtarışları hələ gənc yaşlarından sərhəd tanımayan Cavad İstanbulda üz tutaraq tibb təhsilini burada müvəffəqiyyətlə başa vurmaşı. Cavad Heyət müsahibələrində birində demişdir: "Tehranda tibb fakültəsinin ikinci kursunda oxuyarkən Avropada təhsilimi davam etdirmək istəyirdim. Atam isə məni Türkiyəyə göndərmək isteyirdi. Səbəbini isə izah edərək bildirmişdi: "Oğlum! Ən böyük arzum səni Azərbaycana göndərmək idi, amma ne yaziq ki, aramızda dəmir pərdə var. İndi de ona görə səni İstanbula göndəriram ki, tibb elminin öyrənməkə yanaşı, dilimizi, tariximizi və ədəbiyyatımızı da mənimseməyəm".

Bu sözler Cavad Heyətin həyat yoluñu köklü şəkildə dəyişdirmişdi. O, 1943-1946-ci illər ərzində İstanbulda təhsil alarkən yalnız tibbi biliklərə kifayətlənməmiş, türkologiyaya da dərin dən maraq göstərmişdi. Oradakı tanınmış türkoloq alimlər, ədiblərə six münasibətlər qurmuş, elm dünyasında axtarışları genişləndirmişdi. Tibb üzrə ixtisasını isə sonradan Parisdə davam etdirmişdi. İrana döndükde artıq o, yalnız möcüzələr yaradan cərrah deyil, həm də çağdaş türk dünyasının dahi fikir adamlarından, tanınmış türkoloqlardan biri idi. Ömrünü elmə, qələmini milletə sərf edən doktor Cavad Heyət tibb və türkologiya kimi iki nehəng sahənin kəsişməsində nadir sima kimi parləmişdi. Dörd onillikdən artıq bir müddətde Tehran Universitetində çalışmışdı. İranda ilk dəfə həyata keçirdiyi açıq ürək əməliyati - koronar şuntlama tibb aləmində yeni dənəm başlatmışdı. Həmçinin həyvanlar üzərində ürək transplantasiyası həyata keçirərək bu sahədə inqilabi addim atmış, sonralar isə Tehran tibb tarixində ilk dəfə insanlar arasında böyrək köçürmə əməliyyatını müvəffəqiyyətlə həyata keçirmişdi. Misilsiz uğura görə Cavad Heyət "Birinci Dərəcəli Əmək Ordeni" ilə təltif olunmuşdu.

On iki il ərzində böyük zəhmətlə nəşr etdirdiyi "Daneşe Pezeşki" (Tibbi bilik) jurnalı İranda tibbi publisistikən əsas sütunlarından birinə çevrilmişdi. Jurnalın səhifələrində yayımlanan yüzlərə elmi məqalə və üç fundamental cərrahiyə kitabı onun akademik ərsinin əsas dayaqları idi. Cavad Heyətin ömrü boyu könlündə daşıdığı bir dilək vardi. Atasının vəsf, özünün xəyal etdiyi, həsretini çəkdiyi Azərbaycanı görmək. Doğma torpaqlarına ayaq basmaq onun üçün mənəvi borc idi. Ele bu axtarışın işığında da, 1970-ci illərdə Moskvada keçirilən beynəlxalq cərrahlar konqresində azərbaycanlıların izine düşmüş, Azərbaycan tibb və ədəbiyyat mühitinin tanınmış siması, həm cərrah, həm ədib Nüreddin Rza ilə qarşılaşmışdı. Bu dəstlüğün sayəsində Cavad Heyət Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış simaları Nəbi Xəzər, Mirzə İbrəhəmliyev, Bəxtiyar Vahabzadə, Rüstəm Əliyev və başqaşları ilə də əlaqələr yaratmışdı. Münasibətlər bir körpü kimi Quzeylə Güneyə arasında yeniyən bağlar formalaşdırılmışdı. C. Heyət özü "Sonralar bu hissələri bərə ifadə etdi: "Həyatımın dağlımları və Azərbaycan imperiyasının dağılmışlığı və Azərbaycanın yeniyən bağları formalaşdırılmışdı".

baycanın müstəqillik qazanması ilə sərhədlərin açıldığı an oldu". Görünən odur ki, doktor bu cümləni ana Vətənin bir daha parçalanmaması ümidiylə döyünen qelbə yazmışdı.

Cavad Heyət həm də milli yaddaşın, tarixi kimliyin dərdinə çarə axtarır. Dərc etdirdiyi "Varlıq" dərgisi onun mənəvi dünyasının, milli düşüncəsinin söz meydanı idi. Quzeyli-Güneyli Azərbaycanın şair və yazıçılarının həyat hekayələrinə yazar və əsərlərindən örnəklər verərək, oxuculara anlatmağa çalışır. Ki, Azərbaycan siyasi parçalanmış olsa da, mənəvi cəhətdən heç vaxt ayrılmamış və her iki tayında da eyni dil, eyni mədəniyyət daim yaşışmışdır. "Varlıq" dərgisində o, 70-dən çox elmi məqalə ilə özünün tədqiqat və praktik təcrübəsini paylaşmışdı. Lakin müstəqil düşüncə-

Bununla kifayətlənməmiş, həkimləri səfərbər edərək həm ölkəmizdə, həm də İranın müxtəlif şəhərlərində yaralıların müalicəsinə yardım göstərmiş, Azərbaycanın tibbi ehtiyaclarını ödəmək üçün bütün imkanlarını səfərbər etmişdi.

İllər ötdükçə elm və söz, bu iki güclə Cavad Heyətin varlığında birləşərək həm türkologiya, həm də tibb sahəsində iz qoyan ömrə salnaməsi yaratdı. O, bir tərəfdən insan bədəninin ən ince dəmarlarında həyat axtarır, digər tərəfdən türkün ruhuna işleyən dilini, tarixini, ədəbiyyatını təhlil, tədqiq edir, sevdirir. Əsərləri iki istiqamətdə parlaq bir yol xəritəsi kimi günümüze qədər çata bilib. Cavad Heyət ikisi fars, beşi türk dilində olmaqla yeddicildlik möhtəşəm türkologiya kitabının müəllifidir. Bu cildlər sadəcə elmi araşdırma deyil, türkün dili və varlığı uğrunda bir alim mübarizəsinin yazılı salnaməsidir. O, türkologiya sahəsində 300-ə yaxın, tibb elminin müxtəlif sahələrində isə 100-dən artıq məqalənin müəllifidir.

İranda baş verən son inqilabdan sonra Azərbaycan dilinin elmi əsaslarla öyrənilməsi məsələsinə xüsusi önem verən iki ziyanın doktor Cavad Heyət və doktor Həmid Nitqin bu sahəyə töhfəsi danılmazdır. Hər iki mütefəkkirin əməyi ilə Güney Azərbaycanda illərlə susdurulan, inkar edilən bir dilin tarixi qururla ortaya qoymuldu. Fars dilində çap etdirdiyi "Türk dilinin tarixi və lehçələri" adlı əsəri ilə Pehləvi rejiminin və onun himayəsindən formalaşmış

akademik çevrələrin Azərbaycan dilinin nüfuzunu aşağı salmağa yönələn saxta "elmi" tezislərinə qatıyyətlə cavab verdi.

Cavad Heyət "Azərbaycan ədəbiyyat tarixinə bir baxış", "Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı", "İki dilin müqayisəsi" kimi kitabları ilə bir milletin həm yazılı, həm də şifahi mədəni yaddaşını dırçəltməyi bacardı. Əlbəttə, zaman keçdikcə bu dövlət və cəmiyyət səviyyəsində də təqdir olundu. Cavad Heyət fərqli dönləmərdə Bakı Dövlət Universitetinin, Azərbaycan Tibb Universitetinin, Xəzər Universitetinin fəxri doktoru, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının, N.Tusi adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin fəxri professoru, Azərbaycan Cərrahları Elmi Cəmiyyətinin fəxri üzvü seçildi. Onun elm və ədəbiyyat sahəsindəki xidmətləri Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin M.F.Axundov adına mükafatı və "Dədə Qorqud" Assosiasiyasının təsis etdiyi "Məmməd Araz" mükafatı ilə qiymətləndirildi.

Ömrünün son aylarında belə Cavad Heyət həm tibb elminin yaşıdır, həm də Quzey-Güney Azərbaycanda maarifçiliyin çırğını sönüməyə qoymurdu. Ulu öndər Heydər Əliyev bu böyük şəxsiyyətin həm milli-mədəni, həm də elmi fealiyyətini yüksək dəyərləndirir, onunla mütəmadi görüşlər keçirirdi. Cavad Heyət də bu dostluğunu böyük qururla xatırlayırdı. Ümummilli liderin layiqli davamçısı, Prezident İlham Əliyev də Cavad Heyətə daim diqqət və ehtiram göstərirdi.

Cavad Heyət vurğulayırkı ki, Prezident İlham Əliyev Heydər Əliyev siyasetini uğurla davam etdirir: "Mən inanıram ki, Azərbaycan Prezident Heydər Əliyev yolu ilə sonadək inamlı irəliləyəcəkdir. Çünkü İlham Əliyevin bu şərəfi missiyada güvəndiyi Azərbaycan xalqı, bəhrələndiyi Heydər Əliyev dühasıdır".

Böyük ziyali, alim, millətpərvər şəxsiyyət Doktor Cavad Heyət 13 avqust 2014-cü ildə Bakıda vəfat etdi. Avqustun 14-də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında dövlət səviyyəsində vəfat mərasimi keçirildi. Vəsiyyətine uyğun olaraq Bakıda İkinci Fəxri xiyabanda dəfn edildi. Vəfatından sonra beş qız övladının atası Cavad Heyət doğma qaradaşının oğlu Rıza Heyət özüne həm hüquqi, həm də mənəvi varis seçdi, "Varlıq" jurnalını ona təpşirdi. 2025-ci ilin mayın 24-də Doktor Cavad Heyətin anadan olmasının 100 illiyin milli mədəniyyətinin qoruyucusu sayılan "Varlıq" dərgisinin 45 yaşına təqribən olur. Böyük şəxsiyyət olkəmizdə daim sevgi və hərəkətə anılır.

"İlham ƏLİYEV, Respublika".

31 January 1944, İstanbul

Xalq tərəfindən "əsrimizin yaşayış Dədə Qorqudu", "hər iki tayın müdrik aqsaqqalı", "əsrin azərbaycanlısı", "dövrümüzün Prometeyi" və bu kimi fərqli titullarla tanınan görkəmli cərrah, türkoloq alim Cavad Heyətin ömrə səhifəsi 24 may 1925-ci il Təbrizin mədəni-ictimai mənzərəsində özünəməxsus yeri olan, soy-kökü ilə seçilən ailələrdən birində açılmışdı. Atası alim, mütefəkkir ruhani Mirzə Əli Heyət İran tarixində dərin izlər qoymuş Məşrutə inqilabının fəallarından biri olmaqla yanaşı, həm də ölkənin ədliyyə sistemini yaratmışdır. Anası isə məşhur din xadimi Hacı Mirzə Məhəmməd Müctəhid Təbrizinin qızı idi. Əli Heyətin maarifçilik yolu onu onu Necəf, Qahire və İstanbul kimi Şərəf elminin böyük mərkəzlərinə aparmış, aldığı təhsil və elmi axtarışlar dövlət idarəciliyində yerini daha da möhkəmləndirmişdi. Əli Heyət 30 ilə yaxın müddətde İran ədliyyəsində çalışmış, müxtəlif dövrlərdə Baş prokuror, ədliyyə naziri kimi mühüm vəzifələrde çalışmışdır.

Xalq tərəfindən "əsrimizin yaşayış Dədə Qorqudu", "hər iki tayın müdrik aqsaqqalı", "əsrin azərbaycanlısı", "dövrümüzün Prometeyi" və bu kimi fərqli titullarla tanınan görkəmli cərrah, türkoloq alim Cavad Heyətin ömrə səhifəsi 24 may 1925-ci il Təbrizin mədəni-ictimai mənzərəsində özünəməxsus yeri olan, soy-kökü ilə seçilən ailələrdən birində açılmışdı. Atası alim, mütefəkkir ruhani Mirzə Əli Heyət İran tarixində dərin izlər qoymuş Məşrutə inqilabının fəallarından biri olmaqla yanaşı, həm də ölkənin ədliyyə sistemini yaratmışdır. Anası isə məşhur din xadimi Hacı Mirzə Məhəmməd Müctəhid Təbrizinin qızı idi. Əli Heyətin maarifçilik yolu onu onu Necəf, Qahire və İstanbul kimi Şərəf elminin böyük mərkəzlərinə aparmış, aldığı təhsil və elmi axtarışlar dövlət idarəciliyində yerini daha da möhkəmləndirmişdi. Əli Heyət 30 ilə yaxın müddətde İran ədliyyəsində çalışmış, müxtəlif dövrlərdə Baş prokuror, ədliyyə naziri kimi mühüm vəzifələrde çalışmışdır.

Xalq tərəfindən "əsrimizin yaşayış Dədə Qorqudu", "hər iki tayın müdrik aqsaqqalı", "əsrin azərbaycanlısı", "dövrümüzün Prometeyi" və bu kimi fərqli titullarla tanınan görkəmli cərrah, türkoloq alim Cavad Heyətin ömrə səhifəsi 24 may 1925-ci il Təbrizin mədəni-ictimai mənzərəsində özünəməxsus yeri olan, soy-kökü ilə seçilən ailələrdən birində açılmışdı. Atası alim, mütefəkkir ruhani Mirzə Əli Heyət İran tarixində dərin izlər qoymuş Məşrutə inqilabının fəallarından biri olmaqla yanaşı, həm də ölkənin ədliyyə sistemini yaratmışdır. Anası isə məşhur din xadimi Hacı Mirzə Məhəmməd Müctəhid Təbrizinin qızı idi. Əli Heyətin maarifçilik yolu onu onu Necəf, Qahire və İstanbul kimi Şərəf elminin böyük mərkəzlərinə aparmış, aldığı təhsil və elmi axtarışlar dövlət idarəciliyində yerini daha da möhkəmləndirmişdi. Əli Heyət 30 ilə yaxın müddətde İran ədliyyəsində çalışmış, müxtəlif dövrlərdə Baş prokuror, ədliyyə naziri kimi mühüm vəzifələrde çalışmışdır.